

EDYTA WOLTER
UKSW, Warszawa

**WYCHOWANIE I KSZTAŁCENIE
W SYSTEMACH POLITYCZNYCH,
RED. E. ANHALT, D. STĘPKOWSKI,
SERIA EDUCATIO, T. 14, WYDAWNICTWO
SALEZJAŃSKIE, WARSZAWA 2012, SS. 294**

Publikacja obejmuje osiem tekstów w języku polskim, stanowiących pokłosie zorganizowanej przez Katedrę Podstaw Pedagogiki Ogólnej Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie we współpracy z *International Herbart Association* (IHA) międzynarodowej konferencji naukowej na temat: *Wychowanie i kształcenie w systemach politycznych*, która odbyła się w Warszawie w dniach 6–8 kwietnia 2011 roku. Ponieważ w konferencji uczestniczyli nie tylko polscy naukowcy, lecz również z Niemiec, Belgii, Węgier i Austrii – wystąpienia w języku niemieckim opublikowano w odrębnej książce zatytułowanej *Erziehung und Bildung in politischen Systemen*, która ukazała się w 2012 roku w wydawnictwie Garamond w Jenie. Redaktorzy naukowci obu pozycji są ci sami. We wstępie do polskiego tomu wyjaśniają, że IHA powstało w Oldenburgu, rodzinnym mieście Johanna Friedricha Herbarta, w celu promowania międzynarodowej współpracy w zakresie studiów nad jego filozoficzno-pedagogiczną spuścizną. Warszawski zjazd był szóstym z kolei spotkaniem stowarzyszenia. Odbywają się one cyklicznie co dwa lata w różnych ośrodkach naukowych Europy.

Praca zbiorowa składa się ze słowa wstępnego, trzech części, suplementu i noty o autorach. Spis treści podano również w języku angielskim. Dołączono do niego wykaz zawartości tomu niemieckiego po angielsku. Pierwszą część książki poświęcono problematyce zależności pedagogiki od polityki. Rozpoczyna ją artykuł kierownika Katedry Pedagogiki Ogólnej i Porównawczej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Teresy Hejnickiej-Bezwińskiej pod tytułem *Czy nowoczesna pedagogika/nauka o wychowaniu potrzebuje specjalnej polityki?* Autorka zaznacza, że przy wyjaśnianiu związku pedagogiki ze społeczną praktyką edukacyjną i polityką przyjmuje poznawczą perspektywę historyczno-kulturową (s. 22). Swoją wypowiedź prezentuje za pomocą czterech tez, w których omawia proces wyodrębniania się pedagogiki jako dyscypliny naukowej. Przy opisywaniu, wyjaśnianiu i interpretowaniu zmian, jakie dokonały się w pojmowaniu pedagogiki i polityki, autorka odnosi się do następujących, jej zdaniem kluczowych, kategorii pojęciowych: „transformacja ustrojowa”, „transgresja” i „transgeneracyjność”.

Edyta Kahl, adiunkt w Zakładzie Edukacji Wczesnoszkolnej i Historii Wychowania na Wydziale Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego, jest autorką tekstu pod tytułem *Oświata w ładzie monocentrycznym (na przykładzie Polski Ludowej)*. Na podstawie źródeł archiwalnych (zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Związku Nauczycielstwa Polskiego i Archiwum Państwowym we Wrocławiu), źródeł drukowanych (akty normatywne) i opracowań strukturalizuje proces zmian zachodzących w polityce oświatowej w czasach Polski Ludowej. Autorka zogniskowała swoją wypowiedź wokół następujących problemów: podstawa polityki oświatowej w powojennej Polsce (ideologia, system organizacji państwa, przejawy sowietyzacji strukturalnej i ideologicznej), budowa fundamentów organizacyjno-ideowych oświaty socjalistycznej, obszary wzmoczonej ideologizacji edukacji w procesie utrwalania ładu monocentrycznego (założenia teleologiczne, znaczenie organizacji młodzieżowych, rola politechnizacji kształcenia, polityka kadrowa), ideologiczny i praktyczny wymiar pedagogiki, opozycja w pedagogice i oświacie.

Pracujący w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Dietrich Benner i Dariusz Stępkowski w artykule *Dlaczego w demokracjach nie można wychowania ugruntować politycznie* prezentują tezę, że działanie pedagogiczne musi być autonomiczne, to znaczy wolne od nacisków i argumentów politycznych. Poszukując argumentów przemawiających za przyjęciem tej tezy, autorzy odwołują się do myśli Arystotelesa, Monteskiusza, Herbarta i Dewey'a. Przykładów do zilustrowania różnicy między przednowożytnym a nowożytnym rozumieniem wychowania dostarczają im dzieje najnowsze, a w szczególności niedawno jeszcze obowiązujące w Niemieckiej Republice Demokratycznej i Polsce Ludowej interpretacje zależności między polityką a wychowaniem.

Jan Rutkowski, adiunkt w Zakładzie Filozoficznych Podstaw Pedagogiki na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, w artykule zatytułowanym *Wykształcenie liberalne w perspektywie sporu o istotę wolności* wskazuje na wieloznaczność pojęcia „wychowanie liberalne”. W tym kontekście twierdzi, że cnota i wolność są ściśle powiązаныmi celami kształcenia i wychowania liberalnego, a edukacja liberalna w pierwotnym znaczeniu (Platon) stała się istotna dla współczesnej demokracji liberalnej.

Druga część recenzowanej publikacji została zatytułowana *Polityczny wymiar wychowania i kształcenia*. Otwiera ją artykuł Andrzeja Rudowskiego z Katedry Systemów Politycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod tytułem *Szkoła katolicka w Polsce jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego*. Autor stwierdza, że w wyniku przemian politycznych po 1989 roku na nowo została zdefiniowana społeczna rola Kościoła katolickiego w Polsce. W tym kontekście skupia swoją uwagę na znaczeniu szkoły katolickiej, dochodząc do wniosku, że szkolnictwo katolickie wywiera pozytywny wpływ na kształtowanie postaw obywatelskich wśród młodzieży. Tę część omawianej książki kończy refleksja Stanisława Chrobaka z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, który w artykule *Człowiek twórcą/podmiotem rozwoju – wyzwania edukacyjne w globalizującym się społeczeństwie* podkreśla, że globalizacja jest procesem

nieodwracalnym i mimo wielu zagrożeń sprzyjającym integralnemu rozwojowi zarówno jednostek, jak i całej ludzkości, zwłaszcza jeżeli uwzględni się wartość prawdy i dobra, które kształtują postawy człowieka, przyczynia się do rozwoju jego mądrości (por. s. 156).

Trzecią część redaktorzy naukowcy zatytułowali *Polityka i pedagogika w teorii Herbarta*. Zawiera tylko dwa artykuły. Autorem pierwszego jest Andrzej Murzyn, kierownik Zakładu Edukacji Integralnej i Obywatelskiej na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. W tekście pod tytułem *Od Herbartowskiej wielostronności zainteresowań do uduchowionego społeczeństwa obywatelskiego* nawiązuje najpierw do Hegłowskiej koncepcji społeczeństwa obywatelskiego, a następnie stwierdza, że różni się ona w zasadniczy sposób od Herbartowskiej idei „społeczeństwa uduchowionego” (*beseelte Gesellschaft*). Murzyn wyjaśnia, że w koncepcji zaprezentowanej przez Herbarta w 1808 roku w *Ogólnej filozofii praktycznej* uduchowione społeczeństwo obywatelskie to takie społeczeństwo, które kooperuje, stając się wychowawcą młodych pokoleń. Funkcja wychowująca odnosi się w szczególny sposób do – powiedzielibyśmy współczesnym językiem – nauczania refleksyjnego, czyli takiego, które służy rozwojowi indywidualnych zainteresowań, bazuje na cnocie i jest siłą napędową w interakcjach społecznych.

Jan Zubelewicz z Politechniki Warszawskiej w artykule pt. *Przyczyny przemocy uczniów wobec nauczycieli. Pedagogika akademicka a pedagogika Johanna F. Herbarta i Bogusława Wolniewicza* zaznacza, że przemoc uczniów wobec nauczycieli stała się na początku XXI wieku w Polsce poważnym problemem edukacyjnym i społecznym. W swoich rozważaniach Zubelewicz odwołuje się do przeciwstawienia pedagogiki aksjocentrycznej pedagogice pajdocentrycznej. Zastanawiając się nad przyczynami przemocy, m.in. na podstawie wypowiedzi Henryki Kwiatkowskiej, Kazimierza Obuchowskiego, Lecha Witkowskiego, Andrzeja Samsona, Bogusława Śliwerskiego i Aleksandra Nałaskowskiego, autor formułuje zarys programu naprawczego, który wyprowadza z koncepcji Bogusława Wolniewicza i Johanna F. Herbarta. W kontekście tego ostatniego zachęca czytelników do poznawania i ponownego interpreto-

wania poglądów dydaktyczno-wychowawczych zapomnianego klasyka pedagogiki.

Odnosząc się do całości opracowania, należy podkreślić, że wszystkie artykuły zawierają przypisy dokumentacyjne, dopowiadające, słownikowe i polemiczne. Poza tym zgromadzono i przeanalizowano bogatą literaturę polską i zagraniczną. Każdy tekst implikuje również streszczenie i słowa kluczowe w języku angielskim. Do tomu dołączono suplement zawierający nietłumaczone do tej pory na język polski pomniejszych dzieła Herbart, a mianowicie *Listy polityczne (Politische Briefe)*, *O niemożności zastąpienia w państwie osobistego zaufania formami sztucznymi (Über die Unmöglichkeit, persönliches Vertrauen im Staate durch künstliche Formen entbehrlich zu machen)* i *Wspomnienie o katastrofie getyńskiej w 1837 roku (Erinnerung and die Göttingische Katastrophe im Jahre 1837)*. Przekładu dokonał Dariusz Stępkowski, który w *Kilku wyjaśnieniach od tłumacza* (s. 215–225) zaprezentował również historię i kontekst powstania wymienionych powyżej dzieł.